

UNIVERSITETET I OSLO

DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET

Sensorveiledning SVEXFAC, våren 2013

Overordnede instruksjoner for ”seminarvarianten” (4-timers eksamen):

Eksamen varer fire timer og består av to deler. Den første delen består av fire oppgaver, hvor kandidatene skal svare på *tre* av fire gitte oppgaver. I den andre delen av oppgaven skal kandidatene besvare *én* av tre gitte oppgaver.

Sensorene skal sette separate karakterer på hver av de to hoveddelene, som så skal slås sammen til en endelig karakter. De to hoveddelene teller i utgangspunktet tilnærmet like mye. Hvis det er usikkerhet om hva som burde bli den endelige karakteren skal sensor foreta en skjønnsmessig vurdering i forhold til hvilken del som skal telle mest.

Hvis en kandidat stryker på en av hoveddelene, skal *normalt* kandidaten også stryke på eksamen som helhet, uavhengig av hvor godt kandidaten gjør det på den andre delen. Begrunnelsen for dette vil i så fall være at kandidaten viser manglende kjennskap til pensum som helhet.

De tre oppgavene under del I teller like mye. Hvis en kandidat ikke tilfredsstillers minimumskravene på to av de tre kortsvarsoppgavene, stryker kandidaten på del I, og dermed også på eksamen som helhet. Sensor bør foreta en skjønnsmessig vurdering i forhold til om det er mulig å bestå eksamen hvis kandidaten ikke tilfredsstillers minimumskravene på *én* av disse oppgavene. Hvis kandidaten skal bestå, fordrer dette jevnt over solide svar på de to andre oppgavene under del I og på del II. Begrunnelsen for en slik streng praksis er muligheten til å velge bort en oppgave under del I og to oppgaver under del II.

Overordnede instruksjoner for ”selvstudiumsvarianten” (5-timers eksamen):

Eksamen varer fem timer og består av to deler. Den første delen består av fire oppgaver, hvor kandidatene skal svare på alle fire oppgavene. I den andre delen av oppgaven skal kandidatene besvare *én* av *to* gitte oppgaver.

Sensorene skal sette separate karakterer på del I og del II. Ved sammenslåing teller del I cirka 60 % og del II cirka 40 %.

De fire oppgavene under del I teller like mye. Hvis en kandidat ikke tilfredsstillers minimumskravene på to av de fire kortsvarsoppgavene, skal kandidaten normalt stryke på del I, og på eksamen sammenlagt. En kandidat kan imidlertid bestå del I selv om kandidaten ikke tilfredsstillers minimumskravene på *én* av oppgavene. Dette fordrer

imidlertid at svarene på de øvrige oppgavene samlet vurderes til karakteren D, eller bedre.

Pensum:

Balsvik og Solli (red): *Introduksjon til samfunnsvitenskapene, Bind 1 og Bind 2*, Universitetsforlaget 2011.

Del I:

- a) **Gjør rede for menneskesynet til Marx, Weber og Durkheim.**

Pensumreferanse:

Gunnar S. Aakvaag: «Fremveksten av sosiologisk tenkemåte. Karl Marx, Max Weber og Emile Durkheim»

Det kan synes som et omfattende tema å gi som en kortsvarsoppgave, men den framstillingen som gis hos Aakvaag er nokså kortfattet og klart avgrenset. De som kjenner pensum vil altså kunne gi en relativt kort framstilling av dette. Det er samtidig mulig å trekke framstillingen langt i ulike retninger så vi må premiere dem som klart holder seg til saken.

Marx:

Mennesket som «artsvesen» er et arbeidende vesen. Det former omgivelsene og dermed seg selv. Denne forståelsen av arbeid går utover vanlig lønnsarbeid. Arbeid forstås som en kreativ prosess hvor vi gjenfinner våre egne prosjekter og ideer i resultatet av arbeidet. Mennesket forstås dermed som dynamisk, - det lever i samspill med omgivelsene som det påvirker og blir påvirket av.

Denne forståelsen av hva som utgjør grunnleggende behov utgjør også en viktig forutsetning for Marx behandling av fremmedgjøring. Det fremmedgjorte arbeidet representerer en realisering av andres interesser og prosjekter og resultatet blir noe annet enn virkeliggjøring av arbeiderens intensjoner.

Weber:

Weber har ikke formulert en filosofisk antropologi som Marx, men er inspirert av Kant når han snakker om mennesket som borger av to verdener, - den åndelige og den fysisk-materielle. Mennesket er et frihetssøkende og meningssøkende vesen. I sin frihetssøken er det opptatt av å

sikre sin materielle trygghet og ivareta sine interesser både i forhold til de fysiske omgivelsene og andre mennesker. I sin meningssøken er mennesket opptatt av å finne svar på grunnleggende eksistensielle spørsmål gjennom religion, filosofi etc. Men ideer og interesser henger også sammen på den måten at materielle interesser kanaliseres gjennom kulturelle verdier og kommer sånn sett til uttrykk på legitime måter.

Durkheim:

Durkheim argumenterer for det ”Det samfunnsskapte mennesket”. Samfunnet gir mennesket begreper, kategorier, språk, oppfatninger, identitet. Mennesket fødes som et biologisk vesen og blir til et moralsk individ gjennom sosialisering og internalisering av samfunnsmessige normer og verdier. Uten disse samfunnsmessige rammene framstår mennesket som grenseløst og retningsløst. I motsetning til dyrene som er styrt av klart definerte instinkter og atferdstrekk er mennesket avhengig av å overta handlingsrammer og mål fra samfunnet det lever innenfor.

Det er et **minimumskrav** at kandidatene makter å gjøre noenlunde rede for grunntrekkene ved de respektive teoretikernes menneskesyn. Det er ikke tilstrekkelig å skrive generelt om disse teoretikerne, de bør nokså spesifikt kjenne de mest framtreddende trekkene ved menneskesynet til de tre. **Gode (C) og sterke besvarelser (A-B)** bør kunne få fram viktige forskjeller mellom de tre, og mer og mindre eksplisitt vise hvordan det er sammenheng mellom menneskesynet og de øvrige samtidsdiagnosene til disse teoretikerne. Felles for Marx, Weber og Durkheim er jo at de knytter menneskesynet opp mot en grunnleggende samfunnskritikk og viser hvordan samfunnsutviklingen undergraver grunnleggende behov hos mennesket, og peker dermed i retning av patologiske tilstander som anomi og egoisme (isolasjon) hos Durkheim, meningstap av avfortryllelse hos Weber og fremmedgjøring hos Marx. Diskusjonen av menneskesyn og samfunnssyn hos de tre har også vært knyttet opp mot begrepene idealisme og materialisme og kanskje noen trekker inn dette.

b) Hva kjennetegner handlings- og byttoperspektivet på sosial orden?

Pensumreferanse:

- Susanna M. Solli: «Spørsmålet om sosial orden»

«Spørsmålet om sosial orden» blir behandlet i Sollis kapittel med samme navn. En forelesning og en seminarrunde ble viet til temaet. Solli skriver: «De fleste

samfunnsvitenskapelige teorier inneholder mer eller mindre eksplisitt drøftinger av hvordan individuelle handlinger bindes sammen og danner samfunnsmessige helheter».

Kapittelet skiller mellom fire retninger:

- Integrasjonsperspektiver
- Konfliktperspektiver
- Handlings- og bytteperspektiver
- Interaksjonsperspektiver

Handlings- og bytteperspektiver «legger til grunn at samfunnet stort sett består av rasjonelle aktører som handler strategisk eller nyttemaksimerende». «Den samfunnsmessige orden forstås som en positiv uintendert konsekvens av at aktørene handler individuelt rasjonelt». Sollis kapittel behandler videre konseptene «allmenningens tragedie» og «gratispassasjeren», samt bytteteori.

Også «antropologisk gavebytte» blir i pensum omtalt under «handlings- og bytteperspektiver», som Solli skriver kunne dette også vært omtalt «i forlengelsen av Durkheims teorier».

Et **minimumskrav** er at kandidatene redegjør for spørsmålet om sosial orden og i grove trekk kan redegjøre for hva handlings- og bytteperspektiver går ut på. For svake besvarelser (E og D) tolereres noen feil og mangler. Gode besvarelser (C) må vise god forståelse og gi eksempler. Sterke besvarelser bør vise dypere forståelse og eventuelt vise til andre relevante deler av pensum.

c) Gjør rede for ulike forståelser av hva som kreves av en årsaksforklaring.

Pensumreferanser:

- Ottar Hellevik: ”Gir menn kvinner skylden for voldtekt? – Om feiltolkning av intervjudata”
- Jon Elster: ”Vitenskapelig forklaring”
- Per Arne Tuftes: ”Hvordan forklare samfunnsfenomener? Årsaksforklaringer og formålsforklaringer i samfunnsforskning”

Det ble brukt deler av en forelesning og deler av et seminar på årsaksforklaringer.

Tuftes artikkel skiller mellom tre hovedtilnærminger til årsaksforklaringer i samfunnsvitenskapene. Årsaksforklaringer ut fra lover (Hempels deduktivt-nomologiske forklaringsmodell), ut fra robust avhengighet (statistikk), og ut fra eksperimentell manipulasjon. Denne tredelingen ble også gjengitt på forelesningen. Jon Elsters kapittel redegjør for den deduktivt nomologiske forklaringsmodellen. Helleviks kapittel drøfter hvordan man kan avdekke robuste årsakssammenhenger ved bruk av statistiske metoder.

Det er et minimumskrav at kandidatene klarer å gjøre sann noenlunde rede for hva en årsaksforklaring er for noe. Svake besvarelser (E og D) kan inneholde noen feil, mangler eller upresisheter. Gode besvarelser (C) gir greie redegjørelser for ulike forståelser av årsaksforklaringer. Sterke besvarelser (A og B) viser forståelse for spørsmålet om årsaksforklaringer krever henvisning til lover eller resultater fra eksperimentell manipulasjon, eller om det er tilstrekkelig å sannsynliggjøre forklaringer ved henvisning til statistikk.

De sterkeste besvarelsene vil nok skille seg ut i graden av detaljrikdom i presentasjonen av de ulike forståelsene av årsaksforklaringer i samfunnsvitenskapene. Det er svært positivt om kandidatene makter å gjøre rede for hvordan man kan etablere robuste, statistiske sammenhenger mellom to fenomener.

d) Redegjør for Robert Mertons «vitenskapens etos».

Pensumreferanse:

- Robert K. Merton: «Vitenskapens normative struktur»

Det ble brukt deler av en forelesning samt deler av et seminar på Mertons vitenskapens etos.

Det er et **minimumskrav** at kandidatene viser forståelse for at vitenskapens etos er et sett etiske retningslinjer som gjelder innad i forskerkollektivet, som fremmer samarbeid, effektiv kunnskapsproduksjon, og sikrer kvaliteten på forskningen. Svake besvarelser (E og D) inneholder feil eller mangler, men viser at de vet hva vitenskapens etos er, og klarer å gjengi innholdet i flere av normene sånn noenlunde.

Gode besvarelser (C) bør kunne karakterisere Mertons fire normer noenlunde korrekt. Sterke besvarelser (A og B) bør kunne gjøre grundigere rede for normsettet, kanskje ved å gi eksempler på hva som vil regnes som brudd på disse, eller ved å forklare hvordan den enkelte normen bidrar til å fremme samarbeid, effektiv kunnskapsproduksjon og kvalitetssikringsmekanismer.

Her er en kort oppsummering av de fire normene:

Normen om universalisme: Vitenskapelige hypoteser, uansett hva deres opprinnelse måtte være, skal underkastes allerede etablerte *upersonlige kriterier* som er felles for alle forskere.

Normen om kommunisme: Vitenskapelige kunnskaper er produkter av sosialt samspill og må gjøres tilgjengelige for forskersamfunnet, slik at metoder og resultater blir felleseie.

Normen om desinteresse: Forskeren skal bare la seg lede av en interesse for å finne fram til det som er vitenskapelig holdbart, og ikke fremme sin egen karriere, sitt eget fag, sine egne politiske oppfatninger, eller sin egen nasjon.

Normen om organisert skeptisisme: Forskerkollektivet skal være et tvilskollektiv. Forskere har plikt til å kritisere hverandre offentlig hvis de mener det er grunn til det, og man har også plikt til å svare på begrunnede spørsmål og begrunnet kritikk.

Del II:

- a) Gjør rede for forutsetningene i *homo oeconomicus*-modellen, og drøft disse kritisk.

Pensumreferanser:

Eivind Balsvik: «Rasjonalitetsantakelser i samfunnsvitenskap»

Karine Nyborg: «Hvem er redd for Homo Oeconomicus? Om eksperimenter, hevntrang og krypdyr.»

Det ble viet en forelesning og deler av et seminar til disse temaene.

Pensum tar utgangspunkt i Webers formålsrasjonelle-handlingstype. En aktør handler formålsrasjonelt dersom vedkommende, med bakgrunn i en vurdering av ulike målsettinger og ulike måter å realisere disse målsettingene, handler slik at vedkommende på en mest mulig effektiv måte realiserer den målsettingen som alt i alt vurderes som best.

Homo oeconomicus-modellen er en presisering av den formålsrasjonelle handlingstypen, hvor det forutsettes fullstendig rasjonalitet. Her er de mest sentrale forutsetningene:

- Aktørene har full informasjon om handlingssituasjonen og handlingsalternativene
- Aktørene har klare og konsistente ønsker og preferanser.
- Med utgangspunkt i informasjonen om handlingsalternativene og preferanselisten, kan aktørene beregne hvilket handlingsalternativ som maksimerer nytteverdien.

- Aktørene har perfekt selvkontroll og utfører handlingen som maksimerer nytteverdien.
- Aktørene har utelukkende egoistiske og materialistiske motiver.

Det er et **minimumskrav** at kandidatene makter å gjøre rede for den formålsrasjonelle handlingstypen, og at de viser forståelse for at *homo oeconomicus*-modellen er en presisering av denne. Gode besvarelser (C) bør gjøre sånn noenlunde rede for disse presiseringene. Sterke besvarelser (A-B) bør gjøre rede for presiseringene på en konsis måte.

Homo oeconomicus-modellen har blitt hyppig kritisert for dens manglende realisme. En konkurrerende modell tilskriver *begrenset rasjonalitet* (Bounded rationality). Slike modeller poengterer at mennesker ofte fatter valg med begrenset informasjon eller kunnskap. Det fremheves dessuten at mennesker ofte er opptatt av å velge noe som er godt nok, men ikke nødvendigvis best. De følger gjerne prosedyrer for å foreta valg som er gode-nok (Satisficing). Sterke besvarelser (B-A) bør ta med seg denne kritikken. Gode besvarelser bør ha med seg noe av dette.

Homo oeconomicus modellen kan også kritiseres fordi den forutsetter perfekt selvkontroll. Viljesvakhet, manglende selvkontroll, eller hyperbolsk diskontering er utbredt, og viser at modellens antakelse om perfekt selvkontroll er urealistisk. Det er positivt om kandidatene tar for seg denne kritikken.

En tredje, alternativ kritikk av *homo oeconomicus* modellen kommer fra atferdsøkonomiske eksperimenter. Nyborg gjør rede for lærdommer fra diktatorspillet, ultimatumspillet og fellesgodespillet. Det er positivt om kandidatene klarer å gjøre rede for noen av disse eksperimentene. Den viktigste lærdommen er at mennesker er gjengjeldere eller betingede bidragsytere. Mennesker bidrar mer til fellesskapet jo mer andre bidrar, men trekker seg tilbake dersom de blir skuffet over andres innsats. Gjengjeldere eller betingede bidragsytere har et større potensial for samarbeid enn *homo oeconomicus*. *Homo oeconomicus* er bare villig til å samarbeide hvis det lønner seg, og hvis det er umulig å være gratispassasjer.

Det er positivt om kandidatene makter å ta for seg det instrumentalistiske forsvaret for bruk av homo oeconomicus modellen. Målet med økonomisk teori er å si noe om hva som skjer på samfunnsnivå, ikke å si noe om enkeltindivider. Det er uproblematisk å se bort fra særtrekk ved individuell atferd, så lenge avvikene er usystematiske. Selv om aktører beskrives *som om* de har foretatt nyttekalkulasjoner, forutsettes det ikke at de rent faktisk har gjort dette.

Dette er en svært krevende oppgave. Vi antar at besvarelsene først og fremst vil skille seg fra hverandre i detaljnivå, og i antall feil eller mangler. Gode besvarelser (C) bør gjøre greit rede for homo oeconomicus modellen, og vise kjennskap til noe av kritikken som har vært rettet mot modellen. I svake besvarelser (E og D) tolereres flere feil og mangler. Sterke besvarelser forventes å være dekkende, uten vesentlige utelatelser, feil og mangler, ifht denne sensorveiledningen.

- b) Gjør rede for viktige forskjeller mellom kvalitative og kvantitative forskningsopplegg i samfunnsvitenskapene. Få fram styrker og begrensninger ved de ulike tilnærmingene, og illustrer din besvarelse med eksempler fra pensum.**

Pensumreferanse:

Susanna Solli, «Forskningsopplegg og metode: Introduksjon»

Nils Christie ”Serberleirene i Nord-Norge.”,

Ottar Hellevik, ”Gir menn kvinner skylden for voldtekt? –Om feiltolkning av intervjudata.”

Stanley Milgram ”En atferdsstudie av lydighet”

Unni Wikan, ”Fattigdom som opplevelse og livskontekst”

Oversikten under viser noen viktige forskjeller mellom kvalitative og kvantitative forskningsopplegg vi har tatt utgangspunkt i :

Kvalitative opplegg	Kvantitative opplegg
Intensive	Ekstensive

Sikter mot forståelse i dybden	Sikter mot forståelse i bredden
Stor fleksibilitet	Liten fleksibilitet
Fortolkning (samtidig)	Opptelling (etter)
Overførbarhet	Generalisering

I tillegg til denne grunnstrukturen bør også besvarelsen trekke inn de metodene som knyttes til de ulike oppleggene: Feltstudier, intervju, observasjon; deltagende - ikke-deltagende, skjult-åpen, kildestudier, spørreskjema, eksperiment.

Eksemplene på de ulike tilnærmingene er knyttet til følgende pensumartikler:

Unni Wikan, "Fattigdom som opplevelse og livskontekst" (kvalitativ): Urbant antropologisk feltarbeid i Kairo på 60-tallet. Utvalg på 17 familier (100 personer) rekruttert gjennom «snøballmetoden».

Metodologisk framgangsmåte: Deltagende observasjon og ustrukturerte intervjuer.

Problemstilling: Har fattige i Kairo en egen fattigdomskultur som helt eller delvis undergraver deres egen sjanse til å forbedre sin egen livssituasjon? Eller er deres verdier og vurderinger sammenfallende med andre klassers?

Teorigrunnlag: Barths prosessanalytiske teori i kombinasjon med Goffmans rolleteori.

Funn: Ingen fattigdomskultur. Fattigdom undergraver sosiale relasjoner. Kvinners relative makt.

Artikkelen tematiserer og problematiserer klassiske problemstillinger knyttet til denne typen kvalitativ forskning: -Forskeren er forskningsinstrument og bærer med seg sin alder, sitt kjønn, sin kulturelle og faglige bakgrunn med seg inn i et miljø hvor alt dette får en spesifikk betydning. I dette tilfelle: Ung vestlig kvinne og antropolog møter arabisk patriarkalsk kultur.

Nils Christie "Serberleirene i Nord-Norge." (kvalitativ) Intervju med 30 norske fangevoktere dømt for mishandling og drap etter 2. verdenskrig og 30 ikke-dømte (kontrollgruppe).

Problemstilling: Hva er den viktigste forskjellen mellom fangevokterne som drepte i norske konsentrasjonsleire og de som ikke gjorde det?

Funn: Det er få om noen substansielle forskjeller mellom de to gruppene (bortsett fra alder). Den viktige forskjellen ligger i synet på /oppfatningen av fangene. Noen av vokterne fikk mulighet (gjennom tilfeldigheter) til å oppfatte fangene som medsubjekter. Studien underbygger en sosiologisk eller kontekstuell forståelse av ondskap, og har sånn sett stor overføringsverdi i det hovedperspektivet bekreftes av en lang rekke andre studier av f.eks. Milgram, Zimbardo, Arendt, Bauman..

Ottar Hellevik, "Gir menn kvinner skylden for voldtekt? –Om feiltolkning av intervjudata." (kvantitativ). Artikkelen omhandler ikke en bestemt studie men fokuserer på viktige metodeproblemer knyttet til fortolkning av resultatene fra intervjuundersøkelser generelt. Den diskuterer blant annet skillet mellom metodologiske og substansielle forklaringer og problemer knyttet til å etablere årsakssammenhenger på bakgrunn av spørreskjemadata.

Stanley Milgram "En atferdsstudie av lydighet" (kvantitativ): Beryktet psykologisk eksperiment ved Yale-universitetet på 60-tallet.

Eksperimentet utgir seg for å være et læringseksperimentsom som skal måle effekten av avstraffelse gjennom strøm på evnen til å huske. I virkeligheten testes grad av lydighet gjennom villighet til å tilsynelatende påføre andre strøm. Forsøket omfatter 40 menn i alderen 20-50 år. 26 av disse adlød forsøkslederens ordre til de kraftigste nivåene på støtgeneratoren. Ingen stoppet før 300 volt.

To overraskende funn: Styrken i lydighetstendensen og graden av psykisk spenning og stress prosedyren skapte.

Eksperimentet behandles i vår sammenheng som en variant av kvantitativ forskning. Det er mulig å argumentere for at dette er en egen metodologisk tilnærming som faller utenfor skillet mellom det kvalitative og kvantitative.

Behandlingen av kvalitative og kvantitative tilnærminger har lagt liten vekt på metodetekniske ting men fokusert mer på hva som er siktemålet med de ulike typene av forskningsopplegg og hvilken type kunnskap man kan få gjennom de ulike tilnærmingene. Besvarelser som viser en god forståelse for dette bør premieres.

Når det gjelder styrker og svakheter ved de ulike tilnærmingene, gir plansjen under en oversikt over noen av de begrepene som har dannet utgangspunkt for diskusjonen.

Kritikken mot kvantitative og kvalitative opplegg

Kvantitative opplegg:

- Tolkningsteoretisk kritikk
 - Formuleringer tolkes ulikt, spørsmål forstås på ulik måte.
- Ontologisk kritikk
 - Statistikk forutsetter at individene kan forstås uavhengig av relasjoner og kontekster.
- Begrepsvaghet og sensitiviserende begreper
 - Den sosiale virkeligheten har en unik karakter som ikke kan gripes av generelle begreper og operasjonaliseringer.

Kvalitative opplegg:

- Dømmekraft og vurderingsevne.
 - Forskeren som forskningsinstrument: Hva innebærer det at forskeren er tilstede i forskningen med "hele seg"?
- Generalisering og statistisk representativitet.
 - I hvilken grad peker en kvalitativ undersøkelse utover seg selv?

Minimumskrav må være at man kan si noe relativt presist og nokså omfattende om selve skillet knyttet til ulike typer av teknikker og typer av undersøkelser. Sterke **og gode** besvarelser viser en god forståelse av grunnleggende prinsipielle forskjeller mellom de to tilnærmingene og vil kunne diskutere begreper som generalisering og overførbarhet og kanskje trekke behandlingen i retning av mer vitenskapsteoretiske diskusjoner av årsaksforklaringer og fortolkning. Det bør også premieres hvis det vises god kjennskap til eksempelartiklene, og disse utnyttes på en god måte i drøftingen.

c) Diskuter muligheten for å komme til enighet om normative spørsmål.

Pensum referanser:

- Dag Einar Thorsen: «Normativ argumentasjon om samfunnsforhold. Kan vi vite hva vi burde gjøre?»
- Dag Einar Thorsen: «Politisk teori. En invitasjon til normativ politisk analyse»

Det ble viet deler av en forelesning til dette temaet. Det er også oppgave i arbeidsheftet om problematikken.

Dette er en svært krevende oppgave. Det er mye i pensum som kan trekkes inn her, men det gjør det også vanskelig å avgrense og disponere oppgaven på en god måte. I denne sensorveiledningen beskrives noen innfallsvinkler til diskusjonsoppgaven, som pensum og forelesning inviterer til:

- (1) Thorsen angir tre etiske grunnlagsteorier som kan forklare hvorfor det er vanskelig å komme til enighet om normative problemstillinger. Den første forklaringen er at normative standpunkter kun er uttrykk for subjektive følelser (Emotivisme). Den andre forklaringen går ut på at normative argumenter kun brukes for å fremme personlige interesser (Etisk egoisme). Den tredje forklaringen fastholder at normative standpunkter er kulturprodukter (etisk relativisme). En mulig innfallsvinkel til oppgaven er å diskutere disse grunnlagsteoriene kritisk. Som motsats kan kandidatene presentere ulike former for etisk realisme (pliktetikk og nytteetikk eller utilitarisme).
- (2) Etiske realister forutsetter at det i prinsippet skal være mulig å komme fram til enighet om normative spørsmål, dersom debattantene er innstilt på å diskutere på disiplinert vis. Rawls sin teori om «dømmekraftens grenser» (gjennomgått på forelesning), og Berlins verdipluralisme (pensum og forelesning) forklarer imidlertid hvorfor også etiske realister vil kunne ha vanskeligheter med å komme til enighet om normative spørsmål. En annen mulig innfallsvinkel til oppgaven er å presentere Rawls sin teori om dømmekraftens grenser og/eller Berlins verdipluralisme.
- (3) Problemet med å komme til enighet kan også diskuteres ved å ta for seg problemer knyttet til norm- og konsekvensargumentasjon. I konsekvensargumentasjon vurderer man handlingers og institusjoners godhet ut fra deres konsekvenser. Man legger opp til et fremadskuende perspektiv, og man fokuserer på nyttemaksimering. I evalueringen av konkrete argumenter inngår to elementer: Sannsynligheten for at ulike konsekvenser inntreffer (holdbarhet), og verdien (positiv eller negativ) knyttet til ulike konsekvenser (relevans). Det kan være uenigheter knyttet både til holdbarhets- og relevans-vurderingene. Det kan være uenigheter knyttet til hvor sannsynlig det er at ulike konsekvenser vil

inntreffe, og det kan være uenighet om hvilke konsekvenser som er positive eller negative.

I normargumentasjon vurderer man handlingers og institusjoners normative godhet ut fra hvorvidt de samsvarer med foreliggende eller gyldige normer. Normargumentasjon krever en evne til å skille mellom relevante og irrelevante normer, og mer grunnleggende normer fra mindre grunnleggende normer. Normargumentasjon behøver heller ikke å gi opphav i enighet. For det første kan det ofte finnes to motstridende normer som anbefaler ulike handlinger i samme situasjon. Noen ganger kan det være vanskelig å se hvilken norm som har relevans.

Normargumentasjon og konsekvensargumentasjon kan også gi opphav til motstridende anbefalinger.

- (4) Thorsens diskusjon om hvordan verdiene frihet, likhet, og brorskap må slipes opp mot hverandre, kan også brukes som utgangspunkt for å svare på problemstillingen.
- (5) En sammenligning av rettferdighetsteoriene til Rawls og Nozick kan også brukes som utgangspunkt for en diskusjon.

Det er et **minimumskrav** at kandidatene makter å diskutere problemstillingen ut fra en av de fem innfallsvinklene som er beskrevet ovenfor. Det er videre et minimumskrav at kandidatene viser en klar forståelse for hva normative problemstillinger er for noe, og hvordan slike problemstillinger skiller seg fra deskriptive problemstillinger. Gode besvarelser (C) bør gi en rimelig grei diskusjon basert på minst en av disse innfallsvinklene. Sterke besvarelser (A, B) vil enten gi en svært grundig og detaljert diskusjon basert på *én* av disse innfallsvinklene, eller diskutere problemstillingen ut fra flere av de innfallsvinklene som er skissert ovenfor.